

Voorkeuren deelnemers geven richting aan pensioenfondsen

Samenvatting en conclusies

De twee pensioen crises van deze eeuw hebben ervoor gezorgd dat de hoogte van pensioenen niet meer gegarandeerd is. De uitkeringen worden bijvoorbeeld niet meer automatisch gecorrigeerd voor inflatie. Het risico van een gebrekkige vermogensopbouw is op het bordje van de klant terechtgekomen. Meer risico past echter slecht bij het huidige paternalistische pensioensysteem waarin burgers niet of nauwelijks inspraak hebben. Meer lasten, minder lusten, lijkt het devies. Veel Nederlanders willen meer keuzemogelijkheden hebben als het om hun pensioen gaat. Een derde deel van de Nederlanders zou bijvoorbeeld willen dat hun pensioenpremie belegd wordt met een hoger risico, zodat er kans is op een hogere uitkering. Het risico op een (veel) lagere uitkering neemt deze groep daarbij voor lief. Een andere wens van veel pensioendeelnemers is dat hun geld wordt belegd in maatschappelijk verantwoorde projecten. Dit ideële motief mag volgens de deelnemers zelfs ten koste gaan van het rendement. De meerderheid van de deelnemers is bereid pensioen in te leveren of extra premie te betalen als dit bijdraagt aan een mooiere wereld.

Projectleiding

Dr. L.W.M. (Lei) Delsen

Institute for Management Research
Departement Economie en Bedrijfseconomie
Radboud Universiteit Nijmegen

Naam onderzoeksprogramma

Keuzevrijheid binnen en tussen pensioenfondsen; mogelijk, wenselijk en haalbaar?

Looptijd: Januari 2012 – december 2015

Inhoudsopgave

1. Belangrijkste resultaten
2. Aanbevelingen voor de toekomst
3. Waarom was dit onderzoek nodig?
4. Methode informatieverzameling
5. Belangrijkste publicaties

1. Belangrijkste resultaten

Pensioenen zijn goed geregeld in Nederland. We hebben een gezamenlijke spaarpot van 1,7 keer het bruto nationaal product. Kan het pensioensysteem nog verbeterd worden door meer rekening te houden met de voorkeuren van pensioendeelnemers?

1.1. Nederlanders zijn niet allemaal risicomijdend

‘Risicomijding zit in de Nederlandse volksaard’, is een veel gehoorde stelling. Geen ander Europees land heeft zo’n hoge dekking van verzekeringen. Het idee dat Nederlanders ook uiterst voorzichtig willen omspringen met pensioengelden, blijkt echter maar voor een deel van de pensioendeelnemers op te gaan. Ongeveer een derde deel van de Nederlanders bouwt het liefst zoveel mogelijk zekerheid in als het om pensioenen gaat en wil ieder risico vermijden. Een even grote groep kiest een hoog risico als dat de kans op meer rendement met zich meebrengt. De rest van de Nederlanders kiest voor de gulden middenweg: een gematigd risico en een behoorlijk zeker rendement met extra kansen op een hogere uitkering.

1.2. Keuzes hangen niet alleen af van de inhoud

Beslissingen over beleggingen en pensioenen zijn complex. Dit maakt het nemen van besluiten ingewikkeld. Wanneer het publiek mag aangeven welke keuze over hun pensioen gemaakt moet worden, treedt een vertekening van de ware voorkeuren op. In dit onderzoek bleek de volgorde van de keuzemogelijkheden medebepalend voor de gerapporteerde antwoorden. De middelste optie krijgt ongeacht de inhoud de meeste stemmen. Kennelijk maakt het publiek gebruik van een basisidee dat de waarheid wel in het midden zal liggen. Niet iedereen is in staat de eigen voorkeuren adequaat te bepalen. Dit betekent dat het erg belangrijk is om goed na te denken over de manier waarop keuzemogelijkheden omtrent pensioenen aangeboden worden.

1.3. Teveel keuzevrijheid leidt tot besluiteloosheid

In de traditionele economie geldt dat meer altijd beter is. Deze regel lijkt echter niet op te gaan voor het maken van keuzes over pensioenen. De complexiteit van de te maken keuzes is zo groot, dat het belangrijk is het aantal opties beperkt en overzichtelijk te houden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat driekwart van de Nederlanders graag meer keuzeopties krijgt als het om hun pensioen gaat. Als puntje bij paaltje komt en de opties voor vervroegd pensioen in zicht komen, blijkt de overgrote meerderheid voor de standaardoptie te kiezen.

1.4. Overgang naar pensioen via deeltijd werken kost geen arbeidskracht

Veroudering gaat heel geleidelijk, maar pensionering heel abrupt. Als Nederlanders zouden mogen kiezen, zouden ze de overgang vaker geleidelijk plannen. Ze zouden het aantal werkdagen al willen minderen voor hun 65ste levensjaar. Economen schrikken hiervan, omdat dit ten koste kan gaan van de beschikbaarheid van arbeid in de maatschappij. Dit probleem kan worden opgelost door mensen de mogelijkheid te geven na hun pensionering in deeltijd door te blijven werken. Twee op de vijf Nederlanders heeft hier oren naar. De geleidelijke overgang naar pensionering gaat op die manier niet ten koste van het totale aanbod van arbeid. Dit geldt zeker als gezorgd wordt voor financiële prikkels.

1.5. Vrouwen kiezen vaker voor zekerheid

De overheid heeft de pensioenfondsen opgedragen te beleggen als een goede huisvader: voorzichtig. Deze voorzichtigheid past beter bij vrouwen dan bij mannen. Mannen blijken vaker dan vrouwen de voorkeur te geven aan hogere risico’s, indien zich dat vertaalt in de kans op een hoger rendement, waarbij de kans op een tegenvallend rendement op de koop toe wordt genomen.

1.6. Liever niet investeren in clusterbommen

De opdracht aan de pensioenfondsen is te zorgen voor een zo hoog mogelijk rendement tegen een aanvaardbaar risico. Risicospreiding is daarbij een belangrijk instrument. Een vraag die zich hierbij opdringt is of het volstaat alleen rekening te houden met financiële overwegingen. Investeren in de wapenindustrie of in grote vervuilers past misschien niet bij de voorkeuren van de pensioendeelnemers. In de praktijk blijken pensioendeelnemers de ethische aspecten van beleggingen van groot belang te achten. Driekwart

van hen is zelfs bereid genoeg te nemen met minder rendement, wanneer dat bijdraagt aan verantwoorde beleggingen. Deze keuze voor duurzaamheid hangt niet samen met de positie die iemand bekleedt. Factoren als wel of geen kinderen hebben, een betaalde baan hebben of werkloos zijn, inkomen en vermogen, hebben geen invloed op de keuze voor duurzaam beleggen. Normen en waarden beïnvloeden die keuze wel. Voor materialisten telt het geld, maar postmodernisten hechten veel waarde aan kwaliteit van leven, vrijheid, milieu en duurzaamheid.

2. Aanbevelingen voor de toekomst

Het bieden van meer keuzemogelijkheden aan deelnemers zou voor pensioenfondsen een goede stap kunnen zijn voor het herwinnen van vertrouwen. Dit is van groot belang gezien het historisch lage vertrouwen dat Nederlanders in de pensioenfondsen stellen.

2.1. Torn niet aan pensioenverplichting

De meeste Nederlanders bouwen verplicht een pensioen op. Ondanks de behoefte aan meer keuzevrijheid bij de meerderheid van de deelnemers, is het verstandig niet te tornen aan deze verplichting. Pensioen staat voor veel jonge mensen zover van hen af dat zij niet toekomen aan verstandige beslissingen en zij dienen in die zin tegen zichzelf beschermd te worden.

2.2. Weeg keuzevrijheid af tegen de kosten

Het feit dat pensioendeelnemers verschillende voorkeuren hebben voor de opbouw van hun pensioen, wil niet zeggen dat alle voorkeursopties ook aangeboden moeten worden. Daarvoor zijn twee hoofdredenen. De eerste is dat het aantal keuzeopties overzichtelijk dient te blijven. Een hele reeks van opties zal ertoe leiden dat minder mensen de moeite zullen nemen de best passende optie te kiezen. De tweede reden is dat elke nieuwe keuzemogelijkheid ook beheerskosten met zich meebrengt. Het betreft hier met name het verlies van schaalvoordelen, die per geval afgewogen dienen te worden tegen de extra service voor de deelnemers.

2.3. Houd rekening met passieve deelnemers

Niet elke deelnemer kan of wil zich verdiepen in pensioenvraagstukken. Als er meer keuzeopties aangeboden worden, zal een flink deel van de deelnemers zich hier niet over gaan buigen. Het blijft dus belangrijk een goede standaardoptie in het pakket te houden, die recht doet aan de belangen van passieve pensioendeelnemers.

2.4. Geef duurzaamheid prioriteit

De grote meerderheid van deelnemers wil dat pensioenfondsen maatschappelijk verantwoord beleggen. Het is belangrijk hieraan tegemoet te komen, maar dat hoeft wellicht niet in de vorm van een extra keuzeoptie. Uit onderzoek is gebleken dat duurzaam beleggen niet ten koste hoeft te gaan van het rendement. Ideële motieven kunnen goed gecombineerd worden met de basistaak van pensioenfondsen.

3. Waarom was dit onderzoek nodig?

De pensioenfondsen in Nederland hebben na twee pensioen crises in deze eeuw te maken met een historisch laag vertrouwen van de bevolking. Dit is ernstig, juist omdat het bieden van veiligheid en vertrouwen een kernfunctie is van het pensioensysteem. Het is daarom zaak te onderzoeken hoe het verloren vertrouwen teruggewonnen zou kunnen worden. Een oplossing hierbij kan zijn dat deelnemers meer keuzemogelijkheden en zeggenschap krijgen. Deze denkrichting heeft de wind mee door twee belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen. De eerste is die van de individualisering. Mensen kiezen hun eigen pad in het leven en het paternalistische pensioensysteem biedt weinig of geen ruimte om dit ook met betrekking tot de pensioenen te doen. Pensioenfondsen bieden noodgedwongen een eenheidsworst. De tweede reden is dat pensioendeelnemers meer risico's toegeschoven hebben gekregen. Meer zeggenschap zou dit extra risico misschien beter te dragen maken en het gevoel van rechtvaardigheid versterken.

4. Methode informatieverzameling

Voor dit onderzoek is een vragenlijst afgenomen onder bijna vierduizend veertigplussers. Hierbij is gevraagd naar voorkeuren over ethisch verantwoord beleggen. Daarnaast zijn vignetten gebruikt, waardoor mensen konden zien aan welke combinatie van risico en rendement zij de voorkeur gaven. Tevens is gebruik gemaakt van een geanonimiseerd databestand van het ABP. Aan de hand van deze gegevens is nagegaan of mensen gebruik maken van de op dit moment bestaande keuzesopties van het ABP. Tot slot is de wetenschappelijke literatuur bestudeerd.

5. Belangrijkste publicaties

- Delsen, L.W.M. & Lehr, A. (2016). Verantwoord beleggen als keuzemogelijkheid? Pensioen Magazine, maart.
- Delsen, L. (2015). Keuzemogelijkheden binnen en tussen pensioenregelingen: niet voor elk wat wils. Beleid en Maatschappij, (42)2.
- Delsen, L. & Kantarci, T. (2015). Analysis of stated preferences for risk and uncertainty in pension plans in the Netherlands. Conference paper.

Tekst: Ad Bergsma